

ASİ NEHRİ'NİN ADI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Nurgül YILDIRIM*

Öz

Su kaynakları tarihin her döneminde insanoğlu için önemini korumuştur. Yerleşim merkezlerinin nehir kıyılarında yoğunlaşmasının temel nedeninin bu olduğu bilinmektedir. Toplum hayatını etkileyen önemli bir faktör olduğundan nehirler, eski çağlarda gündelik ihtiyaçların karşılandığı su kaynakları olmalarının yanı sıra, getirdikleri bereket ve felaketlerle de tanrılaştırılmıştır. Yine nehirler günümüzde olduğu gibi, eski dünyada da siyasi coğrafyanın şekillenmesinde doğal bir sınır olarak kabul edilmiş ve askeri faaliyetlerde geçilmesi gereken veya aşılması zor olan coğrafi unsurlar olarak kaydedilmiştir. İnceleme konusu olan Asi Nehri, kabaca Lübnan ve Türkiye arasındaki coğrafyada, doğu Akdeniz boyunca uzanmış ve bu bölgenin hem siyasi, hem de kültürel şekillenmesine tanıklık etmiştir. Bu çalışmada, farklı uygarlıkların doğuşuna ev sahipliği yapan Asi'nin, her bir uygarlığın etkinlik düzeyine göre aldığı yeni adlandırmaları ve bu adlandırmaların kaynağının incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Arantu, Orontes, Antakya, Doğu Akdeniz

* Yrd. Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, nyildirim@mku.edu.tr

Abstract***An Analysis on the Name of the Asi River***

Water resources have maintained their importance for mankind throughout history. This is known to be the main reason why settlement centers are concentrated along the river banks. Rivers, an important factor that affected community life, were deified due to the abundance and catastrophes they brought along with their being water resources in the ancient times where they met daily necessities. The rivers, as they are nowadays, were regarded as a natural border in the shaping of political geography in the old world and recorded as geographical elements that must be crossed or difficult to overcome in military activities. The Asi River, which is the subject of this article, roughly stretches along the eastern Mediterranean and the western part of Lebanon. This study aims to examine the new nomenclatures and the sources of these nomenclatures that Asi, which has hosted birth of different civilizations, has got according to the activity level of each civilization.

Keywords: Arantu, Orontes, Antakya, East Mediterranean

Asi Nehri Lübnan'daki Bekaa Vadisi'nin doğu kısmında doğar ve Hatay ilinden Akdeniz'e dökülür. Nehrin toplam uzunluğu 556 km olup, bu uzunluğun 366 km'si Suriye'de, 98 km'si Türkiye'de, 40 km'si Lübnan'dadır. Lübnan ve Antilübnan dağları arasındaki hızlı akışlı, sel karakterli suların birleşmesiyle bir ırmak görünümü kazanan Asi Nehri, kuzeye doğru akarak Suriye'ye ulaşır. Humus bölgesinde bir kavis oluşturarak Hama yakınlarında güçlü bir kolla birleşen nehir, 22 km boyunca uzanarak Türkiye-Suriye doğal sınırını oluşturur. Hatay il sınırından Türkiye topraklarına giren Asi Nehri Amik çöküntü alanına ulaştığında, batıya doğru yönelir. Türkiye sınırları içinde Asi Nehri, kuzeyden Karasu (Labatos), doğudan Afrin Çayı (Oenoparas-Apré¹) ile birleşir. Nehrin oluşturduğu vadi Antakya yakınında daralmaya başlar. Harbiye Çağlayanlarını oluşturan Defne Suyu Antakya yakınında Asi Nehri'ne katılır. Antakya'nın içinden geçen nehir, güneybatıya yönelir ve Samandağ yakınlarından Akdeniz'e dökülür. Bir deltayla denize dökülen nehri, kuzeyden Amanos dağlarının güneyini oluşturan Musa Dağı, güneyden Kuseyr Ovası ve Keldağ, batıdan Akdeniz ve doğudan Samandağ ve Ziyaret Dağ çevreler.² (Har. 1-2)

¹ Asi Nehri'nin doğu kolunu oluşturan Afrin Çayı, Yeni Asurca belgelerde de kaydedilmiştir. Örneğin II. Asurnasirpal'e ait yıllıklarda Afrin Çayı şöyle geçmiştir: (RIMA II, iii.70b-77a) ⁷² *idap-re-e at-tu-muş a-na URUKu-nu-lu-a URUMAN-ti ša lülu-bar-na KURPa-ti-na-a-a aq-ti-riḫ...*

⁷² "Afrin Çayımdan ayrıldım, Patina Kralı Lubarna'nın krali kenti Kunulua'ya vardım..."

² Güney 2004: 109.; Pamir 2009: 258.; Özşahin 2010: 448.

Asi Nehri ile ilgili ilk bilgilere II. Ramses (M.Ö. 1279-1213) dönemine tarihlendirilen, özellikle Kadeş Savaşı hakkındaki Mısır kayıtlarında rastlanmıştır. Asi Nehri yakınlarındaki Kadeş'te gerçekleştirilen savaşın detaylı bir biçimde aktarıldığı Mısır kaynaklarında Asi Nehri, “r-n-t Araunti/ ‘Ia-ro-n-ṭ ‘Irnṭ” olarak kaydedilmiştir.³ Bu kayıtlarla yazımı fonetik açıdan paralellik gösteren Asi Nehri Akadca çivi yazılı belgelerde, özellikle Yeni Asur dönemine tarihlendirilen metinlerde, “^{id}a-ra-an-tu^{nār}Arantu/Aramtu” olarak yazılmıştır.⁴ *arantu* sözcüğü için Akadca sözlükler “bir tür bitki”⁵ karşılığını vermektedir. Bu karşılığın nehrin kenarında ya da yakın çevresinde var olan bir bitki türünden esinlenerek verilmiş olabileceği göz ardı edilmeden, sözcüğün etimolojik analizi sonucunda ulaşılan *arādu* eyleminin daha açıklayıcı olabileceği akla gelmektedir. *arādu* “aşağı inmek, kıyıya yönelmek, aşağı gitmek, aşağı akmak”⁶ karşılığında kullanılan bir eylem olarak tanımlanmıştır. “*arantu*” sözcüğü ve Akadca “*arādu*” eyleminin ses ve semantik yakınlığı göz önünde bulundurulduğunda, nehrin adının “aşağı akan nehir” olarak tanımlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

³ Gardiner 1960: 16, 59.; Velikovskiy 1978: 23.

⁴ Yeni Asur krallarına ait yıllıklarda Arantu şöyle kaydedilmiştir: (II. Asurnasirpal'in 8. Sefer kayıtları) RIMA II, ii.A.0.101.1, ⁷⁸... URUKu-nu-lu-a URUMAN-ti ša^{lu} Lu-bar-na⁷⁹ KURPa-ti-na-a-a at-tu-muš^{id} A-ra-an-tu e-te-bir...⁸¹ a-na URUA-ri-bu-a URUdan-nu-ti-šu ša^{lu} Lu-bar-na^{KUR} Pa-ti-na-a-a...⁷⁸⁻⁸¹ Lubarna'nın krali kenti Kunulua'dan ayrıldım. Asi Nehri'ne ulaştım... Patina krali Lubarna'nın kale kenti Aribua'ya girdim...”; (III. Salmanassar) RIMA III, A.0.102.3, ⁵¹...^{id}a-ra-an-tu e-te-bir...⁵¹... Asi Nehri'ni geçtim...”. Bu sefer kayıtlarının devamında krallar Asi Nehri'ni takip ederek, Lübnan'a doğru yol almışlardır. III. Salmanassar'a ait Kurkh Monolitinde (M.Ö. 853) ise Arantu şöyle kaydedilmiştir: RIMA III, A.0.102.2, ⁹⁷... šābē⁹⁸ ti-du-ki-šu-nu ina kakkē u-šam-kit kima^dIM ēli-šu-nu ri-hi-il-ta u-ša-az-nin u-ma-ši šal (?) ma-te-šu-nu⁹⁹ pa-an nā-mē-e u-šam-li rapšāte ummānāte-šu-nu ina kakkē u-šar-di damē-šu-nu har-pa-lu ša nagu¹⁰⁰ i-mē-iš-šir a-na šum-kut napšātē-šu nab-ra-ru-u rap-šu a-na kub-bu-ri-šu-nu ih-li-ik ina niše-šu-nu¹⁰¹ id a-ra-an-tu kima ti-tur-ri ak-šir ina ki-rib tam-ha-ri šu-a-ti narkabāte hal-la-šu-nu¹⁰² sisē-šu-nu šinda-at ni-ri-šu-nu e-kim-šu-nu. “⁹⁷⁻¹⁰²... (Onların) askerlerini silahlarıyla birlikte ele geçirdim, tanrı Adad gibi onların üzerine birden saldırdım, onların bedenlerini (üst üste) yığdım. (Tüm bu yığdıklarımı) düzlükte topladım. Onların askerlerine silahlarıyla birlikte zarar verdim. Onların kanlarını ... düzlük alana akıttım. Bu alan onların bedenlerini yakmak için oldukça yetersizdi. Onların bedenlerinden Asi Nehri'ne bir set çektim, tıpkı bir köprü gibi...” Bir diğer önemli metinde Arantu, çeşitli hububatların sevkiyatı için kullanılmıştır. III. Tiglat Pileser (M.Ö. 744-727) dönemine tarihlendirilen metnin Arantu ile ilgili satırları şöyledir: ND 2644, ¹... ma-a ŠE.NUMUN an-ni-ū ša a-ri-šū-u-ni² ma-a a-na ga-li-ti ša ta-al-kan-ni³ ki-i TA URU.di-maš-qa il-la-ku-ni-ni⁴ la a-ra-an-ti a-na KIN-šū-nu⁵ Ime ŠE GIG.MEŠ 20 ŠE PAD.MEŠ “¹⁻⁵... Onlar ekilmiş tahıl tarlasının dışarıdan göçle gelecek halka ayrıldığını söylüyorlar. Sen, onlar Şam kentinden getirildiklerinde, orada var olan 100 ölçü buğdayı ve 20 ölçü arpayı Asi Nehri üzerinden gönder.” Detaylı bilgi için bkz. Luckenbill ARAB II, 1927.; Yıldırım 2016a: 704-710.; Luukko 2012: 175.; Saggs 2001: 25-47.

⁵ CAD A/II: 231.; CDA: 22.

⁶ CAD A/II: 212.

Asi Nehri'nin ^{id} *a-ra-an-tu* kullanımına benzer olarak El Urunt yazımı çok daha geç bir dönemde, Arap coğrafyacılar tarafından Hama Nehri için kullanılmıştır. Hama'daki Asi nehrinin bir kolu için kullanılan adın El Urunt ya da yerel halkın söylemiyle “ters nehir” karşılığındaki El-Maklub/Makloub olduğu belirtilmiştir.⁷ Ancak “urunt” kaydı Akadca sözlükte *uruttu/uruntu* yazımıyla, erken döneme ait metinlerde, Fırat Nehri'ni karşılamak amacıyla da kaydedilmiştir.⁸ Bu sözcük Yunanca kaynaklarda, yine aynı konsonlarla kullanılmış ve Orontes “Ορόντης/ō-rōn'tēz” olarak yazılmıştır.⁹ Orontes ve Euphrates yazımlarının ise Fırat Nehri'ni tanımlamak amacıyla Aramice kayıtlarda kullanıldığı öne sürülmüştür.¹⁰ Ancak yine Aramice belgelerde Orontes Nehri'ni ayırt etmek için, Umq (Umqi) ya da MQ olarak kaydedilen ve günümüz Amik ovasının tanımlandığı bir ibare konulmuştur.¹¹

M.Ö. I. Binyılda, büyük çoğunluğunu Arami nüfusun oluşturduğu Asi Nehri civarı, Asur ve Babil egemenliğinin ardından Pers döneminde Suriye Eyaletine bağlanmıştır. Yine aynı idari sistem altında Ermeni eyaletinin başına Orontid dinastisi (M.Ö. 401-344) geçmiş ve bu dinastinin ilk idarecisi I. Orontes olmuştur. I. Orontes'in egemenlik alanını Fırat Nehri'ni de içine alan Doğu Anadolu ve kabaca Van Gölü ile Urmiye Gölü arası oluşturmuştur.¹² Bu kralın adı Eski Pers kayıtlarında “kahraman” anlamına gelen Auruuant¹³ olarak belirtilmiş ve Yunanca Orontes sözcüğüne kaynaklık

⁷ Strange 2010: 59. Arap coğrafyacıların Orontes ve Asi Nehri ile ilgili yapmış oldukları saptamaların konu edildiği bu çalışmada, Asi Nehri'nin eski Suriyeliler tarafından Atzoio “hızlı” olarak adlandırıldığı ve Âsi adının Arap yerleşimciler tarafından bu adın bir versiyonu olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Daha geç bir döneme tarihlendirilen Arapça coğrafik kayıtlarda El-Urund için, nehrin geçtiği coğrafyalarda farklı adlandırmalar aldığına dikkat çekilmiş ve el-Urund Hama'dan geçtiği zaman ona el-‘Âsî dendiğinden bahsedilmiştir. Mu'cemü'l-Büldâni 1977: 162. Yine aynı kaynakta El-‘Âsî için, “O, Hama ve Hums Nehri'nin adıdır” ibaresi kaydedilmiştir. Mu'cemü'l-Büldâni 1977: 67-68.

⁸ CAD U: 272-273-^{id} *û-ru-un-tû-Erimhuš* IV. Euphrates ve Orontes'in coğrafik ya da onomastik yakınlığının yanı sıra, Yunan mitolojisindeki yakınlıkları da gözönünde bulundurulmalıdır. Yunan mitolojisine göre Denizler tanrısı Okeanus ve Nehirler tanrıçası Tetyhis'in çocukları arasında Euphrates (Fırat), Dicle (Tigris), Nilus (Nil) ve Orontes bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Klincksieck 1983: 68-69.

⁹ Lawson 2006: 14.; Boulanger 1966: 211-212.; Honigmann 1924: 1-64.

¹⁰ Eph'al-Naveh 1998: 195. Ayrıca, Orontes ve Euphrates'in bir kolla birbirlerine bağlı olabilecekleri ilgili olarak bkz. Cohen 2006: 25. İncelenen bölge, özellikle de Suriye'nin kuzeyi, M.Ö. 11. ve 9. yüzyıllarda Arami nüfusun etkinlik alanını oluşturmuştur. Yıldırım 2016b: 128-129.

¹¹ Lipinski 2000: 389.; Ghantous 2013: 71-72.; Younger 2016: 629. Euphrates ve Orontes ayrımı ile ilgili Mısır hiyeroglif yazıtlarında r-n-t ile Orontes; p-n-r-t ile Puratu/Fırat nehri ayrı yazımlarla kaydedilmiştir. Velikovskiy 1978: 24.

¹² Cook 1993: 170-172.

¹³ Bournoutian 2002: 31-44. Yunanca kayıtlarda bir Pers satrabı olarak kaydedilen ve Pers Auruuant kişi adının Orietes/Orontes olarak Yunanca aktarımı ile ilgili olarak bkz. Stuttard 2016: 36-38. White-Khurt 1993: 192-196.

ettiği düşünülmüştür. Orontes yazımının Auruuant sözcüğünün Yunanca karşılığı olması, bu adın zaten yerel bir ad olarak kullanıldığını ve bu adın Hellen kültürünün henüz Asi Nehri civarına ulaşmadan önceki dönemde de varlığının bilindiğini kanıtlamaktadır.

Asurca kayıtlardaki ^{id}*A-ra-an-tu*, Pers dönemindeki Auruuant kişi adı, Yunanca kayıtlardaki Orontes ve daha geç dönemlerdeki Asi Nehrinin bir kolu için yapılan adlandırma olan Urunt terimleri birbirlerini etimolojik olarak desteklemekte ve coğrafi olarak da Asi Nehri'nin güneyinde (Baalbek kuzeyi) yaygın olarak bu adlandırmanın kullanıldığını akla getirmektedir.

Antakya-Samandağ yakınlarından ulaşılan Asurca bir stel, hem nehrin günümüzdeki adı olan Asi'ye kaynaklık edebilecek bir sözcük barındırmış, hem de Asi Nehri'nin kuzeyi ile ilgili bilgi sunmuştur.¹⁴ Yeni Asur krallarından III. Adad Nirari (M.Ö.810-783) dönemine ait olan stelin konusunu, kral Zakur'un yönetimindeki Hama ve Atarşumki'nin yönetimindeki Nahlasi bölgeleri arasında yaşanan sınır anlaşmazlığı oluşturmuştur. Stel incelendiğinde, Asi Nehrinin ortak kullanılması esasına dayanan bir anlaşmaya varıldığı metnin ilgili satırlarına şöyle aktarılmıştır:

⁶⁾ ... URU *na-ah-la-si a-di* A.ŞĀ.MEŠ-šú GIŠ.KIRI₆.MEŠ-šú ⁷⁾ ÍD *ar-am-tú ina abi-ri-šú-nu* ⁸⁾ [*ú-šam*]-š*i-lu-ma i-zu-zu mi-šir* ... ⁶⁻⁸⁾
Tüm bahçeleri, ekili arazileri ve yerleşim alanlarıyla Nahlasi kenti Atarşumki'ye aittir. Onlar Orontes/Asi Nehri (tarafından) bölünmüştür. Bu onların sınıridir..."

Bu stelde kaydedilen ve günümüz Asi Nehri'nin adına kaynaklık edebileceği düşünülen sözcük Nahlassi¹⁵ yer adıdır. Nahlassi yer adı "Nahl-Aš(š)i vadisi", nehrin Arapça karşılığı olan Asi'ye etimolojik açıdan yakın görünmektedir. Aš(š)i/As-si-i ifadesi yalnızca bir yer adında kullanılmamış, kişi adı olarak da Yeni Asurca belgelerde kaydedilmiştir.¹⁶ Bu ad için yapılacak bir sözcük analizinden "ayrılmak, çıkmak, yükselmek, terk etmek" anlamlarına sahip *wāšū*¹⁷ eylemine ulaşılması olasıdır. Bu stelde anılan Nahlassi/Nahl-Aš(š)i kaydındaki Aš(š)i /As-si-i kişi adı olarak alınmışken, nahl

¹⁴ Donbaz 1990: 7-9.

¹⁵ Nahlasi, metinde de belirtildiği üzere, tarla ve bahçeleri olan bir kent konumundadır. Nahlasi'nin lokalizasyonu için, Arpad'ın (Bit-Agusi) ve Hamath krallıkları yakınında, Suriye'nin kuzeyi ve Antakya'ya çok uzak olmayan bir bölge önerilmiştir. Bryce 2009: 494.

¹⁶ Yeni Asur kayıtlarındaki *A-si-i*, *As-si-i*, *Aš(š)i* kişi adları için bkz. Lipinski 1975, s. 108-110.; Lipinski 2000, s. 285. Yine Yeni Asur dönemine tarihlendirilen, Harran ve yakın coğrafyasını içeren bölgedeki idarecilerle ilgili bir belgede ise Asi kişi adı Birtu (Ullubu/Uludere) valisi olarak şöyle kaydedilmiştir: (K 04729) ²¹⁾ *a-si-i* A ^m*ti-ti-i* ²²⁾ *a-bu-lu* PAB-šú... ²¹⁻²²⁾ Titî'nin oğlu, Abulu'nun kardeşi Asi..." Fales-Postgate 1995, SAA 11/219.

¹⁷ CAD A/II: 356.

sözcüğünün yalnızca “vadi” karşılığı üzerinde durulmuştur. Ancak Akadca sözlüklerde nahl sözcüğü için, *nahallu/nahlu* olarak, “vadi, boğaz, nehir, dağ geçidi, koyak” tanımları verilmiştir.¹⁸ Bu tanımlamalarla, Nehrin Hama yakınındaki bir kolunun Nahl/Nahlu-Ašši/As-si-i olarak adlandırılmış olabileceği akla gelmektedir. Burada Baalbek’ten doğup, Hatay-Samandağ’dan denize ulaşan bütün bir nehri tanımlamak ya da adlandırmak için Nār-Ašši/As-si-i yazımının beklendiğini belirtmek gerekmektedir. Ancak Akadca sözlük *nāru* “nehir” sözcüğü için de yalnızca “nehir” karşılığını kullanmamış, sözcük birçok metinde “kanal” olarak da tanımlanmış, hatta bazı belgelerde küçük nehir ya da çaylar da *nāru* ile tanımlanmıştır.¹⁹

Nehrin günümüzdeki adı olan Asi’ye kaynaklık ettiği düşünülen önemli bir diğer unsur ise, İskender’in ölümünün ardından yeniden şekillenmeye başlayan imparatorluklar dönemine tarihlenmiştir. Yaklaşık M.Ö. 300’lerde Asi Nehri kenarına hakim olan Makedon Seleukoslar döneminde, yalnızca nüfus olarak değil, nüfuz olarak da bazı egemenlik gösterilerine yönelmiş, sistemli bir Hellenleştirme politikası izlenmiş ve bu doğrultuda kişi ve yer adları değiştirilmiştir.²⁰ Asi Nehri’nin, özellikle kuzeyi için kullanılan “ağır, değerli” anlamındaki Axios’un “Αξιός”²¹ neredeyse M.S. 5. yüzyıla kadar Asi Nehri için kullanılan adlardan biri olabileceği kabul edilmiştir.²² Özellikle Hama yakınlarındaki Apamea kentinin yerinin belirlenmesi adına kullanılan “Apameai on the Axios” ifadesinin daha dar bir coğrafya için kullanılmış olabileceği de düşünülmüştür. Çünkü nehrin adı aynı dönemde Axios adının yanı sıra Pella olarak da kayıtlara geçmiştir.²³

M.Ö. 64-M.S. 24 yılları arasını kapsayan çalışmasında Strabon, Orontes/Asi Nehri için şu ifadeleri kaydetmiştir:

¹⁸ *nahlu* Akadca sözlükte, çoğunlukla, *šadū* “dağ” sözcüğü ile birlikte kaydedilmiş ve “yabani dere/azgın çay” olarak tanımlanmıştır. CAD N/I: 124.

¹⁹ CAD N/I: 369-371.

²⁰ Seleukos I Nicator (M.Ö. 305-201) döneminde eski Suriye satraplığı dört büyük kent merkezine bölünmüş ve adlandırmaları şöyle yapılmıştır: 1) Seleukia Pieria (günümüz Samandağ-Hatay) 2) Antioch-Orontes (günümüz Antakya) 3) Orontes Deltası-Apamea (günümüz Hama kuzeyi-Antakya güneyi) 4) Deniz kenarındaki Laodicea (günümüz Lazkiye) detaylı bilgi için bkz. Grainger 1990; White-Khurt 1993: 20.

²¹ Nehrin Arapça karşılığı olan Assi’nin Axios sözcüğünden türetilmiş olabileceği ve Axios’un da tıpkı Orontes gibi, Yunan Mitolojisinde Denizler tanrısı Okeanus ve Nehirler tanrıçası Tetyhis’in çocukları arasında yer alan bir nehir tanrısı olduğu ile ilgili olarak bkz. Cohen 2006: 99-100.

²² Richard 1995: 146.

²³ Bevan 2015: 32-33. Ayrıca Axios üzerindeki Apamea miti ile ilgili olarak bkz. Hollis 1994: 153-166.

“Orontes Irmağı... Eskiden Typhon diye adlandırılırdı fakat sonradan, nehrin üzerine köprü inşa eden adamın ismiyle, Orontes diye adlandı. Buralar, daha önce de anlattığım bir Arami mitinin geçtiği yerdir. Söylediklerine göre, Typhon adındaki bir ejderha (dracon), kendisine yıldırım çarpınca, telaş içinde koşturup yerin altına kaçtı; (yeryüzünü yararak) kaçarken nehrin yatağını meydana getirmiş oldu; yeraltına indiği yarıktan yeryüzüne sular fışkırdı ve (ejderhanın kaçarken bıraktığı iz üzerinde) akmaya başladı; bu nedenle de ırmak ejderhanın adını aldı.”²⁴

Asi Nehri, tıpkı Strabon'un aktarımında olduğu gibi, pek çok efsaneye ve halk söylencesine konu olmuştur.²⁵ Bu efsaneler Asi Nehri'ne verilen adlar açısından büyük önem arz etmiştir. Strabon'un bir mitolojik hikaye çerçevesindeki aktarımı, özellikle Roma öncesi dönemde Asi Nehri'nin oluşumuyla ilgili inanç ve nehrin adının belirlenmesi noktasında aydınlatıcı olmuştur. Asi Nehri için Orontes öncesinde kullanılan Typhon ve Dracon adlarının Tiberius döneminin sonuna, yani M.S. 37 yılına kadar kullanılmış olabileceği düşünülmüştür.²⁶

Sonuç olarak, Asi Nehri'nin antik dönemde sıkça kullanılan karşılığı olan Orontes'in, Eski Mısır ve Asur kaynaklarında geçen *arantu* sözcüğü ile etimolojik olarak bir yakınlığı olduğu gözlemlenmiştir. Bu eylemden türetilen adıyla nehir “aşağı akan nehir” olarak tanımlanmış olmalıdır. Bu noktada Asi Nehri'nin güneyden (Lübnan) doğup, kuzeyde (Samandağ-Hatay) denize dökülmesi bu tanımlamanın güneydeki bir coğrafyadan yapılmış olabileceğini düşündürmüştür. Asi Nehri'nin kabaca güneyi olarak adlandırılabilir alan, Asi'nin doğduğu Baalbek kuzeyi ve Humus güneyi olarak belirlenmiştir. Eski Mısır'da görülmüş olan Aşağı Mısır'ın Nil Nehri'nin kuzeyini, yani Nil'in denize döküldüğü alanı, Yukarı Mısır'ın Nil Nehri'nin güneyini belirlemede kullanılması ve Nil Nehri'nin de tıpkı Asi Nehri gibi güneyden kuzeye doğru akmasının yanı sıra, Asi ve Nil arasındaki temel benzerlik kollarının geçtikleri coğrafyalarda farklı adlandırılmış olmasıdır. Genel olarak bakıldığında, Asi Nehri'nin güneyindeki Orontes adlandırmasının neredeyse Arap istilalarından (yaklaşık M.S.7. yy.) sonraki dönemde de El-Urunt olarak kullanılması eski adın yaşatıldığının bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Ancak Asi'nin kuzeyi (Hama ve kuzeyi), nehrin bugünkü adının kökeni konusunda bazı ipuçları vermesinin yanı sıra, oldukça karmaşık bir genel tarihi görünüm sunmuştur. Bundan dolayı Asi Nehri için coğrafi açıdan

²⁴ Strabo XVI: 2-7.

²⁵ Jones 2000: 475-479.

²⁶ Erken Ortaçağ (M.S. 6. yy.) yazarlarından Antakya'da eğitim görmüş bilgin Ionnis Malalas'ın kayıtlarında, Orontes Nehri'nin Kilikya ve Suriye'yi ayırdığı ve İmparator Tiberius zamanına kadar adının “Dracon” olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Malalas-Book 8-Thurn 2000.

keskin bir kuzey ya da güney ayrımı yapılamamış, yalnızca Humus'un kuzeyindeki yüksek uygarlık değerleri çerçevesinde farklı adlandırmaların yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle kentlere, küçük yerleşimlere ve nehirlerle verilen kişi adları değişime uğramış olsa da, bu adlandırmaların genellikle korunduğu gözlemlenmiştir. Bundan dolayı Asi adının kökeni olarak, özellikle Asi'nin kuzeyi için, Hatay/Samandağ yakınlarından ulaşılan Asurca bir steldeki Nahlassi/ Nahl-Ašši/As-si-i kaydı oldukça önemli bir temel olarak görülmüş ve bu kayıttaki Assi kişi adı nehrin bugünkü adı olan Asi'nin etimolojik açıdan kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

İbranice "Assi אסי", Arapça "Nahr el-Âsi/Nasi" olarak adlandırılmış olan Asi nehri, geçtiği her bölgede kültürel izler bırakmış ve geçtiği kentlerdeki halklar tarafından farklı adlandırılmıştır. Nehrin bazı kollarının oluşumu ise antikçağda mitolojik hikâyelere konu edilmiştir.

KISALTMALAR

ARAB II:	D. D. Luckenbill, <i>Ancient Royal Inscriptions of Assyrian and Babylonian</i> , University of Chicago Press, 1927.
CAD:	<i>The Assyrian Dictionary of the University of Chicago</i> 1956vd.
CDA:	J. Black, A. George, N. Postgate, <i>A Concise Dictionary Of Akkadian</i> , Harratzowitz Verlag 2000.
ND:	H.W.F. Saggs — <i>The Nimrud Letters</i> , 1952. (Cuneiform Texts from Nimrud V). Oxbow Books, Oxford, 2001.
RIMA II- III:	K. Grayson, <i>Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC II (858-745 BC)</i> , Toronto 1996.

KAYNAKÇA

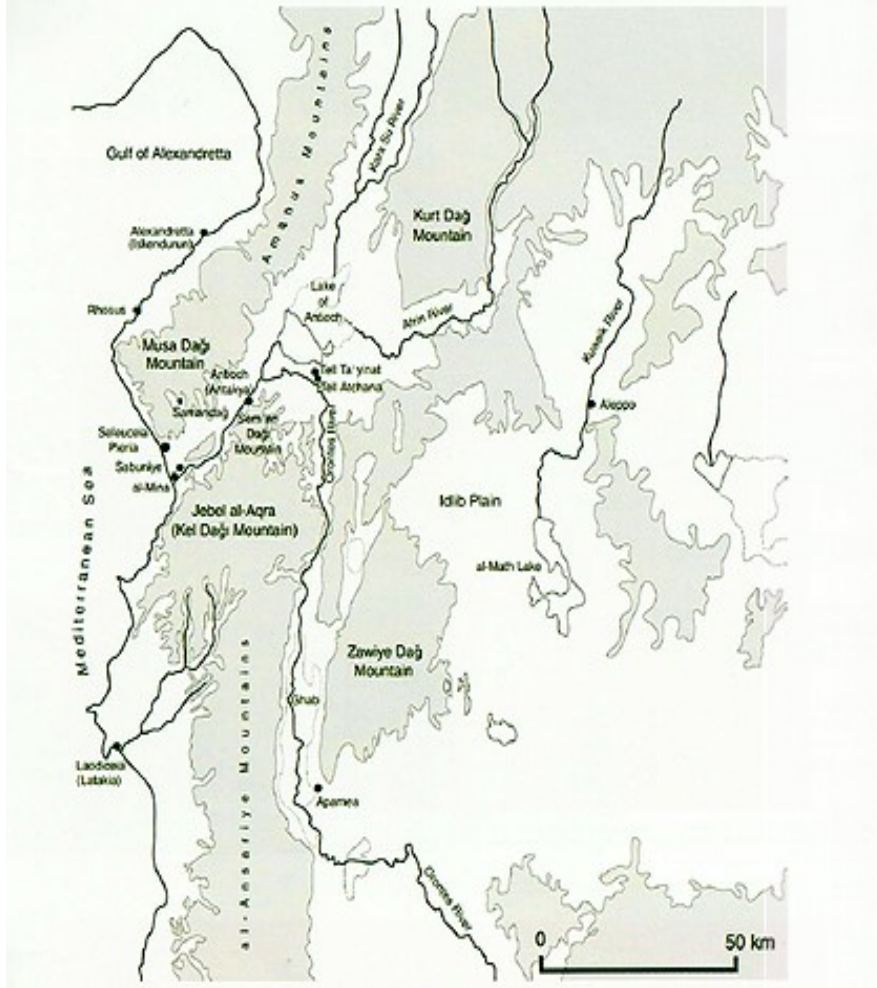
Bevan 2015:	E. R. Bevan, <i>The House of Seleucus</i> , Volume I, Cambridge University Press, London 2015.
Billows 1995:	R. A. Billows, <i>Kings and Colonists: Aspects of Macedonian Imperialism</i> , Brill Press, New York 1995.
Boulanger 1966:	R. Boulanger, <i>World Guides: The Middle East</i> , Published by Hachette, Paris 1966.
Bournation 2002:	G. A. Bournoutian, <i>A Concise History of the Armenian People: (from Ancient Times to the Present)</i> (1st ed.). New York 2002.
Bryce 2009:	T. Bryce, <i>The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia</i> , Taylor and Francis e-Library, New York 2009.

- Cohen 2006: G. M. Cohen, *The Hellenistic Settlements in Syria, the Red Sea Basin, and North Africa*, University of California 2006.
- Cook 1993: J. M. Cook, *The Persian Empire*, Barns & Noble Books, New York 1993.
- Donbaz 1990: V. Donbaz, "Two Neo-Assyrian Stelae in the Antakya and Kahramanmaraş Museums", *Royal Inscriptions of Mesopotamia Project-ARRIM* 8, 5-20, Toronto 1990.
- Eph'al-Naveh 1996: I. Eph'al-J. Naveh, *Aramaic Ostraca of the Fourth Century BC from Idumea*, Magnes Press 1996.
- Fales-Postgate 1995: M. Fales-J.N. Postgate, *Neo-Assyrian Text Corpus Project*. (State Archive of Assyrian), 1995.
- Gardiner 1960: A. Gardiner, *The Kadesh Inscriptions of Ramesses II*, Oxford University Press, London 1960.
- Ghantous 2013: H. Ghantous, *The Elisha-Hazael Paradigm and The Kingdom of Israel: The Politics of God in Ancient Syria-Palestine*, Routledge Press, New York 2013.
- Grainger 1990: J. D. Grainger, *Seleukos Nikator: Constructing a Hellenistic Kingdom*, Front Cover- Routledge New York 1990.
- Güney 2004: E. Güney, *Türkiye Hidrocoğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2004.
- Hollis 1994: A. S. Hollis "[Oppian], CYN. 2,100-158 And the Mythical Past of Apamea-on-the-Orontes", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 102. Bonn 1994, s.153-166.
- Honigmann 1924: E. Honigmann, "Historische Topographie von Nordsyrien im Altertum", *ZDPV* 46, 93-1924:1-64.
- Jones 2000: C. Jones, "The Emperor and the Giant", *Classical Philology*, Vol. 95, No.4, 2000, s. 476-481.
- Klincksieck 1983: F. Klincksieck, *Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes, Pseudo-Apollodorus, The Library of Greek Mythology*, çev. Keith Aldrich, Lawrence:Coronado Press, 1975.
- Lawson 2006: K. Lawson, *A Political History of the Arameans: From Their Origins to the End of Their Polities*, SBL Press, Atlanta 2006.
- Lipinski 1975: E. Lipinski, *Studies in Aramaic Inscriptions and Onomastics I*, Leuven University Press 1975.
- Lipinski 2000: E. Lipinski, *The Aramaeans: Their Ancient History, Culture, Religion*, Orientalia Analecta, 100; Leuven, Universty Peeters 2000.
- Luukko 2012: M. Luukko, *Neo-Assyrian Text Corpus Project, (SAA 19), The Correspondence between the King of Assyria and his Magnates in the 8th Century BC*" AH/F016581/1, University College London 2012.

- Mu'cemü'l-Büldani: *Mu'cemü'l-Büldâni li-Şeyhi'l-İmâmi Şihâbiddin Ebî Abdullahi Yâkûti bin Abdullah el-Hamevî er-Rûmî el-Bağdadî, el-Mücellledü'l-Evvelü, Dârün Sâdrün, Beyrut 1977.*
- Özşahin 2010: E. Özşahin, "Asi (Orontes) Nehri Deltasındaki (Hatay/Türkiye) Doğal Çevre Sorunlarına Coğrafi Bir Yaklaşım", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 7-13, Hatay 2010, s. 445-475.
- Pamir 2009: H. Pamir, "Alalakh'dan Antiochei'ya Hatay'da Kentleşme Süreci", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6-1, Hatay 2009, s. 263-265.
- Saggs 2001: H.W.F. Saggs, *The Nimrud Letters*, 1952. (Cuneiform Texts from Nimrud V). Oxbow Books, Oxford 2001.
- Strabon: Strabon, *Geographica: XII-XIII-XIV - Antik Anadolu Coğrafyası*, Çev.: Prof. Dr. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yay., 4. Baskı, İstanbul 2000.
- Strange 2010: G. Strange, *Palestine Under The Moslems: A Description of Syria and the Holy Land from AD 650 to 1500*, (ilk basım 1890) Casimo Classics, New York 2010.
- Stuttard 2016: D. Stuttard, *Sappho'dan Sokrates'e 50 Hayat Hikayesiyle Antik Yunan Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.
- Thurn 2000: H. Thurn, *Ioannis Malalae Chronographia*, (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 35)-Berlin New York-De Gruyter 2000.
- Velikovsky 1978: I. Velikovsky, *Ages in Chaos II: Ramses II and His Time*, Doubleday & Co. Press 1978.
- White-Khurt 1993: S. Sherwin White-A. Khurt: *From Samarkhand to Sardis: A new Approach to the Seleucid Empire*, University of California Press, Berkeley Los Angeles 1993.
- Yener 2005: A. Yener, *The Amuq Valley Regional Projects I: Surveys in The Plain of Antioch and Orontes Delta, Turkey, 1995-2002*, Chicago-İllinois 2005: The Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute Publications 131, Chicago 2005.
- Yıldırım, 2016a: N. Yıldırım, "Çivi Yazılı Belgelere Göre Patina Krallığından Unqi Krallığına Antakya ve Amik Ovasının Tarihsel Süreci" *Belleten* Cilt: LXXX-Sayı:289 Türk Tarih Kurumu, Ankara 2016, s.701-722.
- Yıldırım, 2016b: N. Yıldırım, "Demir Çağında Anadolu'daki Aramiler'in Politik Coğrafyası", *Cappadocian Journal of History and Social Sciences*, Vol. 8, Ahlen-Germany 2016, s. 120-137.
- Younger 2016: K. L. Younger, *A Political History of the Arameans: From Their Origins to the End of Their Politics*, SBL Press. Atlanta 2016.

Harita 1: Yeni Asur Devri Doğu Akdeniz Bölgesi ve Asi/Arantu Nehri (S. Parpola 2001.)

Harita 2: Asi (Orontes) Nehri ve Asi Deltası (A. Yener 2005.)